

Рыхтуем ся да экзамену па беларускай мове

Экзамен – гэта заўсёды выпрабаванне, якому павінна папярэднічаць сур’ёзная, грунтоўная падрыхтоўка. Пачынаць яе неабходна загадзя, бо трэба не толькі паўтарыць правілы арфаграфіі і пунктуацыі, але і навучыцца працаваць з тэкстамі.

Большасць навучэнцаў памылкова лічыць, што галоўнае – перадаць тэкст як мага бліжэй да арыгіналу. Між тым зусім не трэба імкнуцца пераказаць тэкст “слова ў слова”, важна выявіць галоўную думку (ідэю) твора ці ўрыўка, раскрыць яе праз перадачу зместу ў пэўнай паслядоўнасці, захоўваючы моўныя і стылёвыя сродкі ў адпаведнасці з ідэйна-мастацкай задачай зместу. Такі падыход дазваляе навучэнцам выявіць свае творчыя магчымасці, а разам з тым – пазбегнуць цяжкасцей у напісанні. Так, амаль заўсёды можна замяніць сінонімам слова, у напісанні якога вы сумняецеся. Можна нават замяніць пэўную сінтаксічную канструкцыю на сінанімічную, калі не памятаеце дакладна, як афармляць яе на пісьме. Можна змяніць парадак слоў у сказе, “падагнаць” яго пад правіла, якое вы ведаеце дакладна. Нарэшце, можна перабудаваць сказ (напрыклад, складаны бяззлучнікавы ў складаназлучаны ці складаназалежны, простую мову замяніць ускоснай, з аднаго складанага сказа зрабіць некалькі простых і г. д.). Словам, ваша задача – знайсці аптымальны варыянт перадачы зместу тэксту і лепшага яго афармлення. Гэта задача пад сілу падрыхтаваным да такога віду творчай працы навучэнцам.

*Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь падрыхтаваны **зборнік экзаменацыйных матэрыялаў па беларускай мове**, які варта мець кожнаму, хто рыхтуецца здаваць экзамен менавіта па гэтым прадмеце. Акрамя таго, з матэрыяламі, змешчанымі у зборніку, трэба ўмець працаваць. Будзе ўжо добра, калі вы пачнеце рэгулярна чытаць гэтыя тэксты: атрымаеце шмат карыснага ў пазнавальным плане і ў плане павышэння сваёй пісьменнасці. Але ўсё ж такі лепш за ўсё, калі, чытаючы, вы будзеце рабіць адпаведныя запісы: занатоўваць складаныя і незразумелыя словы, асобныя сінтаксічныя канструкцыі. Можна нават паспрабаваць скласці свой міні-слоўнік.*

Карысным будзе і складанне плана прачытанага тэксту. Усе пытанні, якія ўзнікаюць у вас падчас працы з тэкстамі, таксама занатоўвайце, каб потым задаць іх выкладчыку на ўроку ці на кансультацыі.

Нарэшце нагадаем, як трэба пісаць пераказ.

- Пры першым чытанні слухайце тэкст уважліва. Звярніце ўвагу, які тып маўлення ўласцівы яму (апавяданне, разважанне, апісанне), асаблівасці якога стылю мовы вам неабходна перадаць. Сфармулюйце для сябе тэму і галоўную думку тэксту (пра што вам трэба сказаць, што апісаць, над чым паразважаць і да якога вываду прыйсці). Складзіце падрабязны план тэксту.
- Калі тэкст чытаецца другі раз, вы можаце рабіць якія-небудзь занатоўкі: апорныя словы і спалучэнні слоў, змест прастай мовы і інш. Пры неабходнасці экзаменатар звычайна тлумачыць некаторыя словы і выразы або нават запісвае іх на дошцы (як правіла, гэтыя словы іншамойнага паходжання, якія рэдка ўжываюцца, або словы з лексікі абмежаванага ўжытку: прафесіяналізмы, дыялекцізмы, устарэлыя словы).
- Цяпер вам трэба пераказаць тэкст. Спачатку пішыце так, як вам запамнілася, затым зазірніце ў запісы, зробленыя падчас другога чытання, і ўнясіце патрэбныя змяненні, дапаўненні. Пры перадачы зместу тэксту карыстайцеся сваім планам.
- Прачытайце, што ў вас атрымалася; пры гэтым сачыце за тым, каб ваш тэкст вызначаўся паслядоўнасцю, лагічнасцю, каб не было сказаў, сэнс якіх увогуле цяжка зразумець (няправільна пабудаваны сказ, прапушчана слова, няўдалы парадак слоў, наяўнасць паўтораў і г.д.). Калі трэба, перабудуйце сказы, замяняйце ці перастаўляйце словы. падзялілі яго на абзацы. Пры наступным чытанні праверце напісанне
- Прачытайце тэкст яшчэ раз, звяртаючы ўвагу на тое, ці ўдала вы слоў і пастаноўку знакаў прыпынку. Важна асэнсаваць, для чаго патрэбны той ці іншы знак прыпынку (што ён раздзяляе ці выдзяляе) і які знак павінен стаяць у кожным канкрэтным выпадку. Калі вы не ўпэўнены, лепш перабудаваць сказ такім чынам, каб знак прыпынку не выклікаў у вас пытанняў.
- Некалькі хвілін адпачніце, а потым перапісвайце работу на чыставік. Старайцеся не рабіць выпраўленняў і пісаць разборліва, думайце над кожным пераносам.
- Прачытайце тэкст яшчэ раз. Зверце чыставік з чарнавіком (ці не прапусцілі якое-небудзь слова, знак прыпынку, ці не забылі выдзеліць абзац). Калі дазваляе час, крыху адпачніце і потым яшчэ раз прачытайце сваю работу.

Не менш важнай з'яўляецца і псіхалагічная падрыхтоўка навучэнцаў.

Няўпэўненасць у сабе (або залішняя самаўпэўненасць), нерашучасць, спадзяванні "на авось", празмернае хваляванне могуць не лепшым чынам паўплываць на вашу працу на экзамене.

Наадварот, упэўненасць у сваіх сілах, трывалыя веды, пазітыўны настрой абавязкова будуць спрыяць вашаму поспеху. Паспехаў Вам!